

MAKTABDAGI TARBIYAVIY ISHLAR TIZIMIDA SINIF RAHBARINING FAOLIYATI

Xovos tumani 12-maktab psixologlari:

Axmadjonova Sitora

Jumaboyev Azizbek

Anatatsiya.

Sinfda ishlarni asosiy yo'lga qo'yuvchi, o'quvchilarning birinchi tarbiyachisi va murabbiysi sinf rahbaridir. Maktab direktori tajribali va obro'li o'qituvchilardan sinf rahbari tayinlaydi. Unga bolalar hayotini yo'lga qo'yish, jamoani uyushtirish va uni tarbiyalash mas'uliyati, sinfda o'quv-tarbiya ishlariga javobgarlik yuklanadi. U tarbiyachi sifatida o'quvchilarni har tomonlama kamol topishi to'g'risida, ularni mehnatsevarlik, kollektivizm ruhida tarbiyalash to'g'risida, o'quvchilar bilimni oshirish va sinfda tartib-intizomni mustahkamlash to'g'risida g'amho'rlik qiladi.

Sinf rahbari bu ishlarning hammasini havaskor kishi sifatida emas, balki rasmiy, mas'ul shaxs sifatida bajaradi. U maktab rahbarlari oldida, halq maorifi organlari oldida o'ziga topshirilgan sinfda g'oyaviy-siyosiy ishlarni ahvoli uchun, tarbiyaviy ishlarning mazmuni va yo'lga qo'yilishi uchun javobgardir. Sinf rahbarining asosiy vazifasi o'quvchilarga tarbiya berish va ularni ularni do'stona bir jamoa qilib jipslashtirishdan iborat.

Kalit so'zlar: tarbiyaviy, malaka, bilim, sifat, o'quvchi, tarbiya, ish, maktab.

U o'z sinfida dars berayotgan o'qituvchilar olib borayotgan o'quv tarbiya ishlarining xususiyatlarini o'rganadi, ularning o'quvchilarga qo'yadigan talablari hamda o'quvchilar bilan o'zaro aloqalarini o'rganadi, ayrim o'quvchilar hulq-atvori haqida ularga ta'sir ko'rsatish metodlari haqida o'qituvchilar bilan fikrlashib turadi.

Sinf rahbari maktab pedagogik jamoasi va pedagogik kengashining a'zovidir.

Maktabdagi tarbiyaviy ishlar uslubini o'rganadigan har bir talaba avvalo quyidagilarni yaxshi o'rgangan va har jihatidan puxta o'zlashtirgan bo'lmog'i lozim. Ya'ni tarbiyaviy ishlar uslubida umuminsoniy g'oyalarni, ma'lum maqsadga intiluvchanlikni, tarbiyaning turmush bilan, mustaqilligimizning mohiyati bilan aloqasi, jamoada va jamoa orqali tarbiyalashni, tarbiyalanuvchining shaxsiga qo'yiladigan talablar va uni hurmat qilish birligini, tarbiyaviy ta'sirning izchilligini, tizimlilik, uzluksizligi, tarbiya o'quvchilarining yoshiga va individual xususiyatlariga muvofiq bo'lishini o'z ichiga oladi.

Sinf rahbari qanday sharoitda ishlanmasin, u qanday sinfga rahbarlik qilmasin, butun e'tiborni o'quvchi shaxsiga, uni har tomonlama kamol toptirishga qaratilmog'i lozim.

Sinf rahbari olib boradigan asosiy tarbiyaviy ishlar quyidagi qismlarga bo'linadi.

1. O'quvchilarni o'rganish sinfga rahbarlik qilish sinfni har qaysi o'quvchini o'rganishdan boshlanadi. Buning natijasida sinfda tarbiyaviy ishlarni to'g'ri, rasional tarzda yo'lga qo'yish uchun, o'quvchilarga individual yondoshishni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan sharoit yuzaga keladi.

2. Sinf o'quvchilar jamoasini tashkil etish va tarbiyalash sinf rahbari ishining asosiy qismlaridan biridir.

Sinf o'quvchilar jamoasini uyushtirish va tarbiyalash sinf rahbari ishining asosiy qismlaridan biridir. Sinf rahbari o'quvchilarni inoq va ma'lum maqsadni ko'zlagan jamoaga jipslashtirar ekan, o'quv-tarbiyaviy vazifalarini muvaffaqiyatli hal etish uchun zamin yaratadi.

Sinf birdaniga jamoa bo'lib shakllanib qo'ya qolmaydi. Sinfda sinf rahbari bilan birgalikda faoliyat ko'rsatish tajribasi to'plagan taqdirda, faollar o'sib chiqqan, ijobiy an'analar barpo etilgan taqdirda, o'rtoqlik aloqalari rivojlanib mustahkamlangan, umummaktab jamoa bilan to'g'ri munosabatlar o'rnatilgandan keyingina sinf jamoa bo'lib shakllanadi.

3. O'quvchilar bilim sifatini oshirish hamda ularning tartib-intizomini mustahkamlash.

Bilimlarning yuksak darajada bo'lishi va ongli intizom sinfda ta'lim tarbiya ishini to'g'ri yo'lga qo'yishning eng muhim ko'rsatkichlaridandir.

O'quvchilarni ongli intizomlilik ruhida tarbiyalash, ularni demokratik jamiyat, turmush qoidalarini ixtiyoriy bajarishga o'rgatish sinf rahbari faoliyatida katta o'rin tutadi.

4. Darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va ularni o'tkazish.

5. Bolalar va o'smirlar uyushmasi tashkilotlariga yordam ko'rsatish ular bilan yaqindan aloqada bo'lish.

6. O'quvchilar ota-onalari bilan ish olib borish.

Maktab tajribasida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning turli usullari tarkib topib, muvaffaqiyatli qo'llanib kelinmoqda. O'quvchilar bilan yalpisiga ishlash bilan yakka-yakka va guruhlariga bo'lib ham ish olib boriladi.

Faol o'quvchilar bilan ish olib borish, o'z sinfida dars o'tayotgan o'qituvchilar bilan o'quvchilarning ota-onalari bilan va korxonalar bilan aloqa bog'lab turish sinf rahbarining tarbiyaviy ish faoliyatida katta o'rin tutadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, sinf rahbarining olib boradigan ishlarini quyidagicha belgilash mumkin;

- a. Sinf bilan yalpisiga ish olib borish. Sinf bilan yalpisiga ish olib borishning o'ziga xos xususiyati-sinfidagi hamma o'quvchilarni bir vaqtning o'zida tarbiyaviy tadbirlarga jalb etilishdan iboratdir.

Sinf bilan yalpisiga ish olib boriladigan tadbirlar, odatda oyiga ikki-uch marta, ba'zan esa har haftada bir marta o'tkaziladi.

b. Sinf rahbari faoliyatida sinf burchagi.

Maktabda o'quvchilarning o'qish va o'qishdan tashqari ish faoliyatlari o'tadigan asosiy joy shu sinfga berkitilgan sinf xonasidir.

Bu sinf xonasida sinf rahbari sinf faollari bilan birgalikda tuzadi. Unda sinf jamoasining asosiy hujjatlari va ishini aks ettiruvchi materiallar qo'yiladi.

Sinf burchagi sinfning hayoti va faoliyatini, uning yutuq va kamchiliklarini aks ettiruvchi ko'zgudir.

1. O'quvchilar bilan alohida individual ish olib borish.
2. Faollar bilan ish olib borish.
3. Sinf rahbarining o'z sinfida dars o'tadigan o'qituvchilari bilan olib boradigan ishlari.
4. Sinf rahbarining ishlab chiqarish jamoalari bilan aloqasi.

Sinf rahbari malakasini oshirish.

Endi ish boshlagan yosh sinf rahbarlarigina emas, balki maktabda ko'p yillab ishlab kelgan tajribali sinf rahbarlari ham o'z malakalarini oshirishga muhtojdirlar.

Sinf rahbari pedagogika va psixologiya asoslari nazariyasini yaxshi o'rganishi va o'zlashtirishi zarur.

Sinf rahbari o'quv-tarbiyaviy jarayonning tashkilotchisi pedagogik mahoratning yuksak namunalarini o'rnak qilib ko'rsatuvchi ustoz demakdir.

Shunday ekan, sinf rahbarining muhim fazilatlaridan biri uning yaxshi o'qituvchi bo'lishidadir. O'z ishida asosiy narsani ko'ra bilishi mahorati har qanday rahbar uchun muhimdir. Biroq sinf rahbariga bunday qobiliyat va fazilat g'oyat yuksak darajada xos bo'lishi zarur. Chunki uning mas'uliyatli lavozimi o'zida bir emas, balki ko'plab ixtisosni birlashtiradi. Sinf rahbari, dars olib borishi, o'quv-tarbiya va xo'jalik ishlarini yurituvchi, talabchan bo'lishi hamda o'quvchilarning dilkash murabbiysi bo'lishi keraq Bunday ko'p qirrali fazilatni tarbiyalashga hych qanday oliy o'quv yurti qodir emas. Rahbarlik iste'dod va fazilati hayotning o'zida, maktabdagi ish amaliyotida shakllanib kishidan keng ko'lamdagi bilim va tajribani, muallimlikka xos fidokorlikni, tanlangan ishga cheksiz sodiqlikni talab qiladi. Hozirgi sharoitda o'quv yurtlari rahbarlarining roli yanada ortadi.

Hozirgi sharoitda sinf rahbarining fazilati qanday bo'lishi kerak? Bizningcha, hozirgi sinf rahbari dadil, tashabbuskor, bilimdon, madaniyatli, halol va vadasiga vafodor bo'lishi keraq Bunday oqil rahbar har qanday vaziyat va sharoitga to'g'ri yondosha oladi, voqyealarga va turmush hodisalariga dadil, odil baho bera oladi, haqiqiy talab va adolatli ish uslubini vijudga keltira oladi, mehribon inson sifatida katta mavqyega ega bo'la oladi.

Obro'-e'tibor xodim xarakterining ichki belgilariga bog'liq bo'ladi. Tashqi vaziyatlar uning rivojlanishiga ko'maklashishi va uni rag'batlantirishi mumkin. Agar rahbarning amaliy va siyosiy xususiyatlari o'zi egallab turgan lavozimga mos kelmasa, u oqibat natijada o'ziga tophirilgan ish sohasini uzoq vaqt, malakali va samarali idora qila olmaydi. Har bir kishi o'z obro'-e'tiborini o'z mehnati bilan yaratadi.

Sinf rahbari esa o'z obro'-e'tiborining birinchi va asosiy ijodkoridir. Sinf rahbari mavqeyini uning egallab turgan lavozimi va boshliqlarning qo'llab-quvvatlashi emas, balki uning o'z ishiga munosabati, bo'ysinuvchilar va mehnatkashlarning unga munosabati belgilaydi. Obro'-e'tiborli rahbar sinfning g'oyat hurmatli rahbari, jon-tani va aql idroki, ustoz va murabbiysidir.

Jamiyatdagi boshqaruv tizimni ma'lum boshqarish vazifalari asosida tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunga ko'ra uni alohida ko'rsatib o'tish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Adabiyotlar

1. O'RO Kengashning «Ta'lim haqida»gi qonuni «Ma'rifat» gazetasining 23 iyul 1992 y .
2. O'Rning umumiy o'rta ta'lim haqidagi yo'riqnomasi «Halq ta'limi» Toshkent 1992 yil
3. I.A.Karimov «O'zbekiston kelajagi buyuk davlat» «O'zbekiston» Toshkent 1992 yil.
4. Ahloq-odobga doir hadis namunalari «Fan» Toshkent 1990 yil.